

MAREK FIAŁKOWSKI OFMConv

ZASADY UDZIAŁU KOŚCIOŁA W ROZWOJU ŚWIATA

Kościół, żyjąc i działając pośrodku świata, jest obarczony misją i odpowiedzialnością za świat. Według Y. Congara w łonie Kościoła istnieje pewien rodzaj napięcia – od początku chrześcijanie słyszeli jakby naraz dwa wezwania. Pierwsze wezwanie wyraża napomnienie św. Pawła: „nie bierzcie [...] wzoru z tego świata” (Rz 12, 2). Gdyby Kościół poszedł tylko za tym głosem Apostoła, stałby się społeczeństwem czystych, grupą wybrańców, pozostawiając świat na zatracenie. Kościół składałby się wówczas z ludzi obwarowanych, odciętych od świata, niewiele się nim przejmujących. I drugie wezwanie to wezwanie otaczającego nas świata, jego pasjonującego losu, wezwanie innych ludzi, ich zbawienia. Gdyby chrześcijanie poszli tylko za tym głosem, staliby się po prostu żarliwymi szermierzami postępu, historii i tylu innych rzeczy, które faktycznie dla wielu ludzi są jedynymi i wyraźnie znanymi bóstwami¹.

Sobór Watykański II podjął tematykę relacji Kościoła do świata, zwracając uwagę nie tylko na obecność Kościoła w świecie w celu realizacji zadań religijnych, ale także na współpracę w dziedzinie doczesnej. Kościół, analizując swoją sytuację w świecie, widzi siebie w styczności ze społecznością ludzką, a nawet w stosunku wzajemnego oddziaływania na siebie (KDK 44). Kościół żyje w świecie i pragnie służyć rodzinie ludzkiej także na płaszczyźnie budowania świata coraz bardziej ludzkiego².

Dr hab. MAREK FIAŁKOWSKI OFMConv – adiunkt Katedry Teologii Pastoralnej Szczegółowej Instytutu Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL; adres do korespondencji: Klasztor Franciszkanów – Dom Studiów bł. J. Dunsza Szkota, ul. Parysa 40, 20-712 Lublin; tel. 81 526-75-60; e-mail: jdszkot@kul.lublin.pl; www.lublin.franciszkanie.pl

¹ Y. C o n g a r. *Szeroki świat moją parafią. Wymiary i prawdy zbawienia*. Tł. A. Turowiczowa. Kraków: Cerf – Kairos 2002 s. 37-38.

² M. F i a ł k o w s k i. *Stosunek Kościoła do świata*. W: *Teologia pastoralna*. Red.

Zaangażowanie Kościoła na rzecz rozwoju świata nie może być przypadkowe i dorywcze, lecz winno opierać się na pewnych zasadach, których przestrzeganie pozwoli uniknąć wielu problemów rodzących się na styku Kościół–świat. Otwarcie Kościoła na świat i jego problematykę nie oznacza przecież naiwnego zamykania oczu na niebezpieczeństwa, jakie może napotkać Kościół ze strony pewnych prądów i tendencji współczesnego świata. Wśród zasad, jakimi powinien kierować się Kościół partycypując w rozwoju świata, szczególnie ważne wydają się: zasada wierności własnej misji, którą zlecił Kościołowi Chrystus (I), zasada słusznej autonomii rzeczy ziemskich (II), zasada dialogu (III) i zasada dobra osoby ludzkiej (IV).

1. ZASADA WIERNOŚCI WŁASNEJ MISJI

Mówiąc o zaangażowaniu Kościoła na rzecz rozwoju świata, nie wolno zapominać o podstawowej funkcji, jaką ma do spełnienia Kościół. Chociaż jest on społecznością ludzką i wraz z ludzkością doświadcza tego samego ziemskiego losu co świat, to jednak Kościół jest transcendentny, mający swoje źródło i przeznaczenie pozaziemskie (zob. KDK 42). Będąc wspólną uczniów Chrystusowych, prowadzoną przez Ducha Świętego, zmierza ku przyszłemu królestwu Bożemu³. Został ustanowiony przez Boga z myślą o zbawieniu rodzaju ludzkiego i jako taki ma powszechne posłannictwo w świecie.

Głównym zadaniem Kościoła jest realizacja odwiecznego zamysłu Boga, który polega na obdarowaniu człowieka udziałem w Boskim życiu, a udział ten oznacza wspólnotę człowieka z Bogiem i w konsekwencji prawdziwą jedność między ludźmi. Zasadniczą racją bytu Kościoła jest więc służba zbawieniu, czyli posługa jednania człowieka z Bogiem i ludzi między sobą. W tym celu Kościół został ustanowiony przez Chrystusa i wyposażony w określone środki zbawienia, pełnię łaski i prawdę. Kościół ma zatem głosić i krzewić królestwo Boże wśród wszystkich narodów (zob. KK 5), udzielając ludziom owoców Chrystusowego odkupienia (zob. KK 8; DM 1)⁴. Jego misją jest przedłużeniem posłannictwa Chrystusa, światłości narodów, który przy-

R. Kamiński. T. 1. *Teologia pastoralna fundamentalna*. Lublin: Atla 2 2000 s. 258.

³ A. Z u b e r b i e r. *Materiały do teologii praktycznej*. Warszawa: Wyd. ATK 1974 s. 118.

⁴ A. C z a j a. *Traktat o Kościele*. W: *Dogmatyka*. T. 2. Red. E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski. Warszawa: Biblioteka „Więzi” 2006 s. 345-346.

szedł na świat, „aby dać świadectwo prawdzie, aby zbawiać, nie zaś, aby potępiać; aby służyć, nie zaś, by jemu służono” (KDK 3).

Kościół, będąc „powszechnym sakramentem zbawienia” (KK 48), ukazuje i równocześnie realizuje tajemnicę miłości Boga do człowieka (KDK 45). Celem Kościoła nie jest zatem szukanie ziemskiej chwały (KK 8), lecz właściwym przedmiotem jego zainteresowania jest zbawienie człowieka i świata. Ludzie, włączeni w Kościół i realizujący cele religijne, nie ulegają przez to wyłączeniu ze społeczności ziemskiej. Członkowie Kościoła nadal pozostają członkami ziemskiej społeczności, uczestnicząc solidarnie w ziemskim losie świata. Między Kościołem i światem istnieje obopólna wymiana dóbr. Kościół przekazuje światu przede wszystkim wartości nadprzyrodzone, a równocześnie korzysta z dóbr tego świata (zob. KDK 44)⁵.

Jako posłany do wszystkich narodów, czasów i miejsc, Kościół nie wiąże się wyłącznie i nierozdzielnie z żadną rasą, narodem, kulturą, lecz z szacunkiem uznaje wszystko, co jest prawdziwe, dobre i sprawiedliwe w rozmaitych instytucjach rodzaju ludzkiego. Z tego powodu może okazać się czynnikiem łączącym różne zbiorowości ludzkie i narody w rodzinę dzieci Bożych (zob. KDK 42)⁶.

Zadaniem Kościoła nie jest organizowanie życia społecznego w każdym jego aspekcie, ale głoszenie Chrystusa Odkupiciela (zob. KKK 2420). Kościół ze swoim nauczaniem społecznym nie wkracza w kwestie techniczne, nie proponuje także żadnych systemów lub modeli organizacji życia społecznego. Jednak z misji powierzonej Kościołowi przez Chrystusa wypływają zadania, światło i siły, które mogą służyć ustanawianiu i umacnianiu społeczności ludzkiej zgodnie z prawem Bożym (KDK 42)⁷.

Realizując swoją misję w świecie Kościół musi nieustannie przypominać o niezmiennych zasadach, kryteriach działania i nakazach moralnych, które powinny kierować życiem społecznym, ekonomicznym i politycznym. Ma także proponować skuteczne stosowanie tych zasad w praktyce, przekładając je na język konkretnych warunków⁸. Na Kościele spoczywa

⁵ J. S i e g. *Refleksja soboru nad obecnością Kościoła w świecie współczesnym*. W: *Kościół w świetle soboru*. Red. H. Bogacki, S. Moysa. Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha 1968 s. 510-511; G. P h i l i p s. *Kościół w świecie współczesnym*. „Concilium” 1-10:1965 s. 409.

⁶ A. L. S z a f r a ń s k i. *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*. Lublin: TN KUL 1990 s. 418.

⁷ Papieska Rada „Iustitia et Pax”. *Kompedium nauki społecznej Kościoła*. Kielce: Wyd. Jedność 2005 nr 68.

⁸ T. B o r u t k a. *Nauczanie społeczne papieża Jana Pawła II*. Kraków: Wyd. PAT 1994 s. 20-23, 30-31.

również obowiązek osądu moralnego w zakresie problemów rodzących się w społeczności ludzkiej. Obrona powszechnych i niezmiennych wartości moralnych jest formą posługi Kościoła zarówno dla dobra jednostek, jak i społeczeństwa jako całości. Nie chodzi przy tym o narzucanie poglądów wynikających z wiary, ale o interpretację i ochronę wartości zakorzenionych w naturze ludzkiej⁹.

2. ZASADA AUTONOMII RZECZY ZIEMSKICH

Kolejną zasadą, którą należy przestrzegać w zaangażowaniu Kościoła na rzecz rozwoju świata, jest autonomia rzeczywistości ziemskiej. Przysługuje ona rzeczywistości stworzonej w tym sensie, że ma ona własne prawa i wartość. Zadaniem człowieka jest poznawanie tych praw i wartości, pamiętając, że wszystkie rzeczy zostały stworzone przez Boga, dzięki czemu mają swoją trwałość, prawdziwość, dobroć oraz własny porządek, który należy uszanować (KDK 36). Autonomia rzeczy ziemskich jest wyrazem afirmacji świata ze strony Kościoła i otwarcie się na to, co jest w nim dobre i co może służyć pomnażaniu tego dobra¹⁰.

W planach Bożych każda dziedzina życia ma dla człowieka właściwe znaczenie, służąc mu w jego wielokierunkowym rozwoju. W swoim doczesnym działaniu chrześcijanin powinien oczekiwać nie tyle interwencji Bożej, co kierując się własnym intelektem oraz inwencją podejmować zadania związane z przemianą świata. W poszczególnych dziedzinach aktywności doczesnej obowiązują go prawa i metody właściwe każdej dyscyplinie. Chrześcijanin powinien zatem nie tyle oczekiwać na bezpośrednie dyrektywy władzy kościelnej, co wykonywać swoje obowiązki doczesne samodzielnie i na własną odpowiedzialność, kierując się głosem swego sumienia ukształtowanego w myśl zasad chrześcijańskiej moralności głoszonej przez Urząd Nauczycielski Kościoła¹¹.

⁹ J. M a r i a ń s k i. *Kościół a społeczeństwo obywatelskie*. W: *Katolicka nauka społeczna. Podstawowe zagadnienia z życia społecznego i politycznego*. Red. S. Fel, J. Kupny. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2007 s. 202.

¹⁰ F i a ł k o w s k i. *Stosunek Kościoła do świata* s. 259; J. G o c k o. *Kościół obecny w świecie – postawy do świata. Teologiczno-społeczne aspekty postannictwa Kościoła w świecie po Soborze Watykańskim II*. Lublin: Wyd. KUL 2003 s. 228.

¹¹ G. T h i l s. *Działanie ludzkie w świecie*. „Ateneum Kapłańskie” 62:1970 nr 368 s. 335-344; M-D. C h e n u. „*Consecratio mundi*”. „Znak” 17:1965 nr 132 s. 756; J. N a g ó r n y. *Postannictwo chrześcijan w świecie*. T. 1. *Świat i wspólnota*. Lublin: RW KUL 1997 s. 56-61.

Sobór Watykański II rozróżnia między słuszną a fałszywą autonomią rzeczy ziemskich. Nie może być ona równoznaczna z niezależnością od Stwórcy (KDK 36) i wyłamaniem się spod wszelkiej normy prawa naturalnego i pozytywnego (KDK 41). Autonomia rzeczywistości ziemskiej nie zakłada jej absolutnej niezależności. Szanując autonomię i wartość rzeczy ziemskich, chrześcijanin nie może dopuścić do tego, aby któraś z nich przysłoniła mu Boga.

Wszystkie rzeczy stworzone przez Stwórcę są bytem przygodnym i są zależne od Niego. Stworzenie jest zakorzenione w stwórczym dziele Boga i w nim znajduje moc sprawczą swego urzeczywistniania. Bez Stwórcy stworzenie ginie. Odrzucenie tej zależności skutkuje zaciemnieniem natury i poznania własnej egzystencji, gdyż przez zapominanie o Bogu samo stworzenie staje się niezrozumiałe (KDK 36). Ponadto takie odrzucenie jest źródłem rozmaitych form zniewolenia człowieka¹². Pełna afirmacja świata oznacza otwarcie się na Boga – Stwórcę. Nie można bowiem zaangażowania w przekształcanie rzeczywistości ziemskich przeciwstawiać potędze Boga, gdyż człowiek nie jest współzawodnikiem Boga¹³.

Autonomia rzeczy ziemskich musi uwzględniać fundamentalną prawdę, że zarówno człowiek jak i cała rzeczywistość doczesna, w której żyje, są naznaczone grzechem i jego skutkami. Oznacza to, że człowiek wraz ze światem, w którym żyje, potrzebuje zbawienia i przywrócenia ładu zniszczonego przez grzech. Stąd nie do przyjęcia jest autonomia rzeczy ziemskich, która byłaby wyłączona z perspektywy historiozbawczej. Konsekwencją takiego ujęcia byłoby bowiem porzucenie poszukiwania właściwego sensu i wartości zarówno życia ludzkiego, jak i rzeczywistości ziemskich, wśród których człowiek żyje¹⁴.

3. ZASADA DIALOGU

Mówiąc o udziale Kościoła w rozwoju świata, nie można pominąć postawy dialogu. Gotowość i otwartość Kościoła na dialog ze światem zasadniczo uwytkła wartość i naturalną autonomię rzeczy doczesnych. Każdy dialog zakłada postawę współdziałania i wzajemnego szacunku, a także wzajemną wymianę,

¹² Zob. A. L o s i n g e r. „*Iusta autonomia*”. *Studien zu einem Schlüsselbegriff des II. Vatikanischen Konzils*. Paderborn: Wyd. F. Schöningh 1989 s. 86-87.

¹³ J. K r u k o w s k i. *Kościół w życiu publicznym*. Częstochowa: Wyd. Tygodnik „Niedziela” 1996 s. 143-144; G o c k o. *Kościół obecny w świecie* s. 229.

¹⁴ Zob. L o s i n g e r. „*Iusta autonomia*” s. 88-89; G o c k o. *Kościół obecny w świecie* s. 232.

w której każda ze stron daje i otrzymuje. Problemy związane z rozwojem świata wymagają wspólnego oddziaływania dwóch przenikających się rzeczywistości: Kościoła i świata, przy czym nie ma mowy o nacisku czy przymusie zewnętrznym. Zasada dialogu, którą stosuje Kościół, ma na celu służbę rodzinie ludzkiej, a nie własne dobro¹⁵.

Dialog jest życzliwym i twórczym spotkaniem osób, inspirowanym poszukiwaniem prawdy i autentycznej miłości. Chodzi tu o osiągnięcie zrozumienia tego, co myśli i czym żyje druga osoba, co prowadzi do pewnego zbliżenia w rozumieniu świata i właściwego sposobu życia osób podejmujących dialog. Według J. Wala, jest on procesem wzajemnej wymiany myśli, dawania świadectwa i komunikacji miłości, zachodzącym w trakcie interpersonalnego spotkania ludzi prawego umysłu, dobrej woli i szczerych uczuć. Służy on odkrywaniu prawdy, obronie wartości ogólnoludzkich oraz poszukiwaniu możliwości współpracy w realizacji dobra wspólnego, integralnego rozwoju osoby ludzkiej i budowaniu wspólnoty¹⁶.

Szczególne role w prowadzeniu dialogu ze światem i współpracy w jego rozwoju przypada osobom świeckim. Działania tych osób powinny być prowadzone w sposób odpowiedzialny, a w wyborach na rzecz praktycznych rozwiązań związanych z rozwojem świata świeccy winni kierować się wymaganiami Ewangelii, pamiętając o obowiązku ciągłego doskonalenia swojej biegłości zawodowej czy zdobywania kolejnych specjalizacji, co ułatwi im współpracę z innymi ludźmi na rzecz rozwoju świata¹⁷.

W coraz bardziej pluralistycznym świecie dialog staje się narzędziem kształtującym właściwe życie społeczne oraz poszukiwanie prawdy o człowieku. Współcześni coraz bardziej odczuwają potrzebę autentycznego spotkania z innymi, gdyż dynamiczne procesy industrializacji, urbanizacji i rewolucji technicznej powodują wyobcowanie psychiczne poszczególnych osób, które prowadzi do apatii, izolacji i syndromu samotności w tłumie. Osamotniony i anonimowy człowiek tęskni za prawdziwym dialogiem, który jest cechą społeczeństw plura-

¹⁵ A. L u n e a u, M. B o b i c h o n. *Kościół Ludem Bożym. Od owczarni do Ludu przymierza*. Warszawa: Wyd. Pax 1980 s. 215; P. H a u b t m a n n. *Rola Kościoła w świecie współczesnym*. W: *Nowy obraz Kościoła po Soborze Watykańskim II*. Red. B. Lambert. Warszawa: Wyd. Pax 1968 s. 321; J. Z a b ł o c k i. *Kościół i świat współczesny. Wprowadzenie do soborowej konstytucji pastoralnej „Gaudium et spes”*. Warszawa: Wyd. ODISS 1986² s. 262-268.

¹⁶ *Rola dialogu w życiu Kościoła*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1 s. 188-190.

¹⁷ S i e g. *Refleksja soboru nad obecnością Kościoła w świecie współczesnym* s. 496-497; zob. W. P r z y g o d a. *Laikat i formy apostołstwa świeckich*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1 s. 407-412.

listycznych. W sytuacji pewnego zagubienia moralnego i relatywizmu rysuje się pilna potrzeba poszukiwania tego, co ludzi łączy¹⁸.

Konieczne jest zatem takie ukształtowanie człowieka, aby potrafił on prawidłowo funkcjonować w społeczeństwie wielokulturowym. Wysiłek ten zmierza do budowania społeczności ludzi gotowych do dialogu poszukującego prawdy, czego konsekwencją jest społeczne współdziałanie. Dzięki temu kształtują się określone postawy etyczne umożliwiające właściwe funkcjonowanie człowieka w rzeczywistości społecznej, w której realizuje on swój ostateczny cel. Dialog wymaga kształtowania odpowiednich predyspozycji moralnych, takich jak prawda umysłu i dobra wola, kompetencja, uczciwość, prawdomówność, szczerowość, cierpliwość, roztropność, rzetelność, delikatność itp. Formacja do dialogu musi wyakcentować uznanie godności i wolności każdego człowieka, który ma prawo do posiadania i wyrażania własnych poglądów, nawet obiektywnie błędnych¹⁹.

Pomimo tego, że dialog jest trudny i nierzadko związany z ryzykiem, wydaje się on niezbędny do normalnego funkcjonowania poszczególnych osób jak i wspólnot. Według Pawła VI, należy go zaliczyć do największych osiągnięć ludzkiej kultury, ponieważ stanowi narzędzie duchowego jednoczenia ludzi. Ponadto stanowi ważną metodę działania Kościoła w pełnieniu jego apostołskiej misji (ES 66, 81). Kościół jest z natury swojej wspólnotą dialogiczną, w obrębie której dokonuje się dialog Boga z człowiekiem i człowieka z Bogiem. Należy go zatem uznać za podstawowe narzędzie wewnętrznej komunikacji w Kościele, jak i relacji wspólnoty wierzących ze światem współczesnym. Sobór Watykański II usilnie zachęca Kościół do nawiązania dialogu z całym światem, którego podstawą jest godność osoby ludzkiej, wspólnotowa natura człowieka oraz jego twórcza aktywność (zob. KDK 40, DM 12)²⁰.

Kościół jest w pewnym sensie owocem dialogu – Boga z ludźmi i ludzi między sobą. Z woli zaś Chrystusa sam winien stawać się narzędziem dialogu, gdyż jego stałym zadaniem jest prowadzenie ludzi do spotkania z Bogiem. Dialog nie jest dla Kościoła celem, ale narzędziem w realizacji jego głównej misji – głoszenia prawdy o zbawieniu człowieka w Jezusie Chrystusie. Dialog musi być zatem oparty na prawdzie i nie może być fałszywym

¹⁸ J. B a g r o w i c z. *Wychowanie do dialogu i tolerancji*. W: *Leksykon pedagogiki religii*. Red. C. Rogowski. Warszawa: Wyd. Verbinum 2007 s. 849; zob. W. P i w o w a r s k i. *Dialog w społecznym nauczaniu Kościoła*. „Roczniki Nauk Społecznych” 16-17:1988-1989 z. 1 s. 14.

¹⁹ J. W a l. *Vademecum dialogu*. Kraków: Wyd. PAT 1998 s. 45-92.

²⁰ M. F i a ł k o w s k i. *Formacja chrześcijańska katolików świeckich w świetle nauczania Kościoła współczesnego. Studium teologicznopastoralne*. Lublin: Wyd. KUL 2010 s. 252-253.

kompromisem uzyskanym poprzez rezygnację z własnej tożsamości czy wyrzeczenia się prawdy i istotnych wartości²¹.

4. ZASADA DOBRA OSOBY LUDZKIEJ

Kościół zwracając się do świata, z którym spotyka się w dialogu, na pierwszym miejscu stawia człowieka. Dobro osoby ludzkiej stanowi centrum zainteresowania Kościoła. Można powiedzieć, że zarówno świat, jak i Kościół pragną dla człowieka tego samego – jego pomyślności i dobra. Świat, starając się zapewnić człowiekowi pomyślność i dostatek, daje mu ziemskie środki, natomiast Kościół, prowadząc człowieka do zbawienia, proponuje mu środki nadprzyrodzone. Chodzi zatem o dobro człowieka rozumiane integralnie, czyli w wymiarze duchowym i doczesnym. Obie te działalności wzajemnie się dopełniają, stąd można uznać, że człowiek jest miejscem spotkania Kościoła i świata²².

Institucje kościelne i świeckie winny być służebne wobec osoby ludzkiej. Wszelkie działanie i rozwój musi uwzględniać dobro osoby ludzkiej i temu dobru być przyporządkowane. Kościół opowiada się za takim rozwojem, który za cel bierze dobro człowieka i tylko taki rozwój uznaje za prawdziwy postęp.

Człowiek jest drogą Kościoła (RH 14), który w ramach swojej misji dokonuje swoistego wyniesienia człowieka dzięki mocy łaski Bożej, której jest szafarzem. Interwencja Kościoła jest wyrazem promocji i obrony człowieka. Kontynuując misję Chrystusa, Kościół zdobył duże doświadczenie w sprawach ludzkich, stając się niejako ekspertem w tej dziedzinie²³.

Biblia podkreśla, że osoba ludzka jest stworzona na obraz Boży (Rdz 1, 24), posiada godność, jest zdolna poznać siebie, panować nad sobą, w sposób dobrowolny dawać siebie oraz tworzyć wspólnotę z innymi ludźmi. Podobieństwo do Boga wyraźnie podkreśla, że istota i egzystencja człowieka są konstytutywnie i w najgłębszy sposób związane z Bogiem. Człowiek jako byt osobowy stworzony przez Boga dla relacji z Nim, w tej relacji wyraża siebie oraz w naturalny sposób dąży do Niego²⁴.

²¹ G o c k o. *Kościół obecny w świecie* s. 244, 252.

²² Cz. P a r z y s z e k. *Świecki chrześcijanin w świecie*. „Communio” 1:1981 nr 6 s. 28-29.

²³ B o r u t k a. *Nauczanie społeczne papieża Jana Pawła II* s. 13-19.

²⁴ Papińska Rada „Iustitia et Pax”. *Kompendium nauki społecznej Kościoła* nr 108-109.

Kościół nie tylko odpowiada na pytania kim jest człowiek, jaka jest jego godność, ale również poprzez swoją działalność ewangelizacyjną w świecie umacnia szacunek do osoby ludzkiej ze względu na jej powołanie do uczestnictwa w życiu Boga. Dąży on do uformowania człowieka i stawia na pierwszym miejscu to, co w nim najważniejsze, czyli obraz Boga²⁵.

Godność jest tą szczególną wartością, którą reprezentuje każdy człowiek z racji, iż jest podmiotem i osobą – bytem samoświadomym, wolnym, zdolnym do poznania prawdy, górującym nad otaczającym go światem. Jest to tak zwana godność naturalna. Obok niej istnieje także nadprzyrodzona godność człowieka, która rodzi się z bezpośredniego związku osoby ludzkiej z Chrystusem. Jan Paweł II genezę tego związku widzi w fakcie Wcielenia: „Syn Boży, przez Wcielenie swoje zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem” (RH 8). Z kolei w tajemnicy Odkupienia, w której człowiek został „na nowo potwierdzony [...] stworzony na nowo” (RH 10), jedność ta została definitywnie potwierdzona. Przez Chrystusa osoba ludzka wchodzi do wspólnoty Boskich Osób, co stanowi ostateczną podstawę jej godności²⁶.

Rozróżnienie dwóch wymiarów godności nie tworzy narzędzia służącego do orzekania i mierzenia „większej” lub „mniejszej” wartości osoby ludzkiej. Pozwala natomiast ukazać w całej głębi źródła tej godności. Nadprzyrodzona i naturalna godność człowieka nie są sobie nigdy przeciwstawiane, lecz stanowią jedną nierozzerwalną całość²⁷. Ze względu na szczególne źródło, którym jest sam Bóg, osobowa godność „jest najcenniejszym dobrem człowieka” (ChL 37). Dzięki niej przewyższa on swoją wartością całą otaczającą go rzeczywistość. A ponieważ godność stanowi obiektywną wartość bytową, istniejącą niezależnie od ludzkiej woli, dlatego – jak podkreśla Jan Paweł II – jest ona „niezniszczalną własnością każdej ludzkiej istoty” (ChL 37)²⁸.

Należy podkreślić, że godność jest wartością człowieka, która domaga się, aby ją uznano i szanowano. Dzięki swej godności osoba ludzka „jest wartością w sobie i przez się” (ChL 37) i wymaga, aby tak właśnie ją traktowano. Dlatego Kościół, uczestnicząc w rozwoju świata, musi stanowczo przypominać, że każdy byt ludzki posiada godność, która niezależnie od kontekstu

²⁵ S z a f r a ń s k i. *Kairologia* s. 418.

²⁶ J. K u p n y. *Zasady ładu społecznego i gospodarczego w świetle nauczania Kościoła*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 39:2003 z. 1 s. 48-49.

²⁷ F. J. M a z u r e k. *Prawa człowieka w nauczaniu społecznym Kościoła*. Lublin: RW KUL 1991 s. 78.

²⁸ K u p n y. *Zasady ładu społecznego* s. 48.

społecznego i historycznego nigdy nie może być umniejszana, okaleczona lub zniszczona, lecz przeciwnie, powinna być uszanowana i chroniona²⁹.

W żadnym wypadku osoba ludzka nie może być traktowana jako narzędzie do osiągnięcia celów dalekich od jej rozwoju, które może znaleźć swoje pełne urzeczywistnienie tylko w Bogu (zob. KDK 24; KKK 27, 356, 358). Człowiek nie może być podporządkowany realizacji planów o charakterze ekonomicznym, społecznym i politycznym narzucanym przez jakąkolwiek władzę. Nie można także człowieka zredukować wyłącznie do świata – jest on wprawdzie w świecie i ze świata, ale równocześnie z Boga³⁰.

Zaangażowanie Kościoła na rzecz rozwoju świata nie jest tylko nową metodą apostołską ani przystosowaniem się do nowych okoliczności historycznych, lecz jest postulatem płynącym z istoty Kościoła. Wypełnianie przez Kościół swego posłannictwa bez realizacji miłości Chrystusa nie jest możliwe. Działalność prowadząca do udoskonalenia warunków życia każdego człowieka i wszystkich ludzi jest konkretnym wyrazem takiej miłości³¹.

Należy zaznaczyć, że Kościół, angażując się w rozwój świata, musi z jednej strony pamiętać o swoim pierwszoplanowym celu i nie dopuścić do zredukowania swej misji wyłącznie do obowiązków ziemskich, a z drugiej strony nie powinien eksponować wyłącznie celów nadprzyrodzonych, unikając w ten sposób wyobcowania z rzeczywistości materialnej.

Udział Kościoła w rozwoju świata musi uwzględniać zasadę właściwej autonomii rzeczy ziemskich. Prawdziwa autonomia przysługuje rzeczywistościom stworzonym w tym sensie, że mają one własne prawa i wartości (KDK 36). Nie jest to autonomia równoznaczna z niezależnością od Stwórcy (KDK 20) i wyłamywaniem się spod wszelkiej normy prawa naturalnego i pozytywnego (KDK 41).

Zasadę dialogu można uznać za podstawowy element wyrażający stosunek Kościoła do świata oraz czytelny znak otwarcia się Kościoła na świat. Kościół, postrzegając siebie jako wspólnotę dialogiczną, przyjął dialog jako pod-

²⁹ J a n P a w e ł II. *Godność osoby ludzkiej fundamentem sprawiedliwości i pokoju. Przemówienie wygłoszone na XXXIV Sesji Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku. 2 X 1979.* W: J a n P a w e ł II. *Nauczanie papieskie.* II, 2 1979 (lipiec-grudzień). Oprac. E. Weron, A. Jarocho. Poznań: Wyd. Pallottinum 1992 s. 264; zob. W. G r a n a t. *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej.* Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha 1985 s. 567-568.

³⁰ Papieska Rada „Iustitia et Pax”. *Kompendium nauki społecznej Kościoła* nr 133; T. B o r u t k a. *Propedeutyka katolickiej nauki społecznej.* W: *Katolicka nauka społeczna.* Red. J. Mazur. Częstochowa: Wyd. Paulinianum 1999 s. 42.

³¹ J. A l f a r o. *Teologia postępu ludzkiego.* Warszawa: Wyd. ODISS 1971 s. 140-141.

stawowe narzędzie komunikacji wewnątrzkościelnej oraz swojej relacji ze światem. Jak Bóg na wiele sposobów prowadził dialog z człowiekiem, tak też Kościół współczesny wezwany jest do jego kontynuacji z otaczającym go światem. Zasada dialogu jest także wyrazem dowartościowania świata jako partnera dialogu oraz odrzucenia dualistycznej jego wizji³².

Kościół nie jest społecznością poza i obok innych społeczności ludzkich, równoległą do nich lub konkurencyjną. Kościół jest transcendentny, mający swoje źródło i przeznaczenie pozaziemskie, ale składa się z ludzi i pośród nich istnieje. Ci sami ludzie, którzy żyją w różnych społecznościach, tworzą Kościół. Kościół jest powszechny, nie jest bowiem w swej istocie związany z żadną poszczególną formą kultury, z żadnym systemem społecznym, gospodarczym czy politycznym³³.

Miejszem szczególnego spotkania Kościoła i świata jest człowiek; zarówno Kościół, jak i świat mają na celu spełnienie człowieka. Człowiek powinien być zawsze wartością pierwszą i podstawową w całokształcie rozwoju świata. Ma być celem, nigdy środkiem, podmiotem, nigdy przedmiotem we wszelkich programach i działaniach życia społecznego³⁴. Można za Y. Congarem powiedzieć, że Kościół osiąga rzeczywistości doczesnej tylko poprzez człowieka i tylko w takiej mierze, w jakiej ona człowiekowi służy³⁵. Prawem i obowiązkiem Kościoła jest zatem podążanie drogą, którą kroczą ludzie.

BIBLIOGRAFIA

- F i a ł k o w s k i M.: Stosunek Kościoła do świata. W: Teologia pastoralna. Red. R. Kamiński. T. 1. Teologia pastoralna fundamentalna. Lublin: Wyd. Atla 2 2000 s. 249-292.
- F i a ł k o w s k i M.: Świat kultury, polityki i gospodarki a wyzwania nowej ewangelizacji. W: Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności. Red. W. Przygoda, E. Robek. Sandomierz: Wyd. Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2011 s. 207-226.
- G o c k o J.: Kościół obecny w świecie – posłany do świata. Teologiczno-społeczne aspekty posłannictwa Kościoła w świecie po Soborze Watykańskim II. Lublin: Wyd. KUL 2003.

³² G o c k o. *Kościół obecny w świecie* s. 243, 254-255.

³³ F i a ł k o w s k i. *Stosunek Kościoła do świata* s. 292.

³⁴ A. Z u b e r b i e r. *Religia i doczesność*. W: *W nurcie zagadnień posoborowych*. Red. B. Bejze. Warszawa: Wys. SS. Loretanek-Benedyktynek 1967 s. 225; B o r u t k a. *Nauczanie społeczne papieża Jana Pawła II* s. 46.

³⁵ Y. C o n g a r. *Moim braciom*. Tł. A. Ziernicki. Kijów: Cerf – Kairos 1998 s. 52.

S y c z i k Z.: Podstawowe powinności człowieka wobec świata materialnego. W świetle posoborowego nauczania moralnego i literatury teologiczno-moralnej. Kraków: Wyd. WT PAT 2006.

S z a f r a Ń s k i A. L.: Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym. Lublin: Wyd. TN KUL 1990.

THE PRINCIPLES OF THE CHURCH'S PARTICIPATION IN THE DEVELOPMENT OF THE WORLD

S u m m a r y

The Church's involvement in the development of the world cannot be accidental and occasional, but has to be based on principles, adherence to which will allow avoiding numerous problems that arise at the meeting point of the Church and the world. The article discusses four principles the Church has to be guided by when participating in the development of the world: the principle of being faithful to its own mission, the principle of the just autonomy of worldly things, the principle of dialogue, and the principle of the good of the human person.

The first principle reminds one about the main goal of the Church, whose mission may not be limited to earthly duties. The second one deals with the proper autonomy that is due to the earthly reality, and that is not tantamount to the independence of the Creator. The third principle – the one of dialogue – can be considered, on the one hand, a sign of the Church's being open to the world, and on the other, its basic relation with the world. And finally, the fourth principle points to the good of man, who should always be the main value in the development of the world.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: świat, dialog, autonomia rzeczy ziemskich, dobro osoby ludzkiej, zasady partycypacji Kościoła w rozwoju świata, Kościół wobec świata.

Key words: the world, dialog, autonomy of earthly things, the good of the human person, principles of the Church's participation in the development of the world, the Church's attitude towards the world.